

СВУДА И НА СВАКОМ МЕСТУ ТРАЖИМ СЕБЕ

Драгица С. Ивановић: *Освећени заборав. Иманентна поетика Бранка Миљковића*, Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, Краљево 2010.

Књига Драгице С. Ивановић *Освећени заборав. Иманентна поетика Бранка Миљковића* објављена је у оквиру *Повељине* библиотеке *Посед поетике*, замишљене да окупи наслове из области теорије и критике књижевности, пре свега поезије, и да удружи доказане истраживаче са онима који тек почињу да се баве научним промишљањем књижевно-теоријских питања, магистрантима и докторантима филолошких наука.

Књига је, најпре, добро конципирана, па ауторка већ у уводном делу одређује предмет свога истраживања и поставља тезу. Одвајајући најпре теоријску од иманентне поетике, а унутар ове потоње издвајајући имплицитну и експлицитну, различито од ранијих истраживача који су Миљковићу углавном замерали несистематичност, Драгица Ивановић сматра да Миљковићево стално враћање истим темама и проблемима нужно намеће закључак о извесној систематичности. „Његову поетичку мисао срећемо разасуту по есејима, критикама и интервјуима, наоко контрадикторну, али упечатљиву“, каже Драгица Ивановић (8). За неке од поетолошких проблема који су заокупљали песника, ауторка устврђује да су постали песникова опсесивна тема у свим областима његовог стваралаштва, па је Миљковићева поезија умногоме заокупљена властитом проблематиком. Иако Миљковићеви поетички искази уметнути у песничко ткиво, његове „поетеме“ (како их назива Новица Петковић), када се узму издвојено (отргну од контекста песничке целине којој припадају, као и из ширег контекста Миљковићев поезије), могу изгледати контрадикторно, пажљиво упоређивање, уверава нас Драгица Ивановић, открива да ови искази не само кореспондирају са Миљковићевим експлицитним поетолошким ставовима, које заступа у есејима, већ их и прецизирају.

У првом и другом поглављу књиге, „Духовно наслеђе“ и „Српски неосимболизам“, Миљковићево стваралаштво ставља се, најпре, у шири контекст француског и руског симболизма и надреализма, а затим и у ужи – српског неосимболизма.

Већ самим својим именом, неосимболизам успоставља везу са симболизмом и захтева да се у односу на њега одреди. Међу француским симболистима, Драгица Ивановић посебну пажњу посвећује онима у чијим поетика-

ма налази аналогije са Миљковићевим ставовима: Малармеу и Валерију, а као пресудну издваја идеју о поезији која сугерише и евоцира, а не именује.

На ову везу нису пропуштала да укажу ни ранија тумачења поезије Бранка Миљковића, али су она најчешће занемаривала широк спектар односа са руским симболистима. Драгица Ивановић указује на чињеницу да је ово било сасвим неоправдано, „јер нас већ песникова лектира и преводилачки рад упућују ка том подручју“ (26) и износи занимљив податак да четвртину Миљковићевог преводилачког опуса чине преводи Брјусова. (Ево лепог показатеља ширине истраживачког рада Драгице С. Ивановић и његове свеобухватности.) Сумирајући поетичке ставове Брјусова, Балмонта, Белог и Блока, Драгица Ивановић посебно издваја Блоково разумевање симболизма као „спуштање у стихију фолклора“ и указује на сличан однос Бранка Миљковића према националној традицији.

Иако је Миљковић припадао групи неосимболиста (о оправданости потребе да се неосимболизам назове књижевним покретом, правцем или групом, ауторка такође детаљно говори), називао је себе „унуком надреалиста“. Драгица Ивановић сматра да је свесно трагање надреалиста за аналогним спојевима веома блиско Миљковићу и да је баш по овим карактеристикама – *ујединитељ разнородног, ловац на слично* – Миљковић легитимни наследник надреалиста.

Иако се Миљковићеве настојање да у својој поезији споји ове две наизглед опречне поетике, симболистичку и надреалистичку, на први поглед чини прадоксалним и неостваривим, Драгица Ивановић у своме раду доказује да је за Миљковића привидна противречност имала посебну драж и истиче да је песник „ту склоност, наслеђену од надреалиста, неговао не само у поезији, већ и у есејима, критикама, па и у самом понашању“ (39). Полазећи од ставова професора Радивоја Микића, изнетих у студији „Поетичка основа“, у књизи *Орфејев двојник: о поезији и поетици Бранка Миљковића*, али их модификујући и надограђујући (и овде можемо да пратимо како Драгица С. Ивановић ступа у дијалог с писцима ранијих радова о Миљковићу и чујемо поменути полемички тон), Драгица С. Ивановић указује на сличности ова два правца и на њихово „сједињење“ у поетици Бранка Миљковића, које наравно, подвлачи ауторка, остаје само делимично. Занимљиво, различито од претходника, ауторка сматра да се управо у интересовању за форму ове две поетике највише приближују.

У делу „Освешћени заборав“ Драгица Ивановић разрађује тезу да сваки писац целог живота пише једно исто дело и полемиче са општим местом ранијих тумача да се у основи Миљковићевог поетолошког дискурса налази поетика Жила Сипервјела, француског песника којег Марсел Рејмон у својој знаменитој студији *Од Бодлера до надреализма* поставља на „рубове надреализма“. Иако је истина да је сам метод заборав Миљковић преузео од Жила Сипервјела, Драгица Ивановић истиче да је наш песник увек ишао за

својим мишљу, чак и онда када је требало ослушнути друге. Сипервјелову четврту збирку (из 1949) *Oblieuse mémoire*, чији би тачан превод био *Заборавно памћење*, Миљковић преводи као *Заборављено сећање*. Јелена Новаковић, коју Драгица Ивановић издваја међу ранијим истраживачима, управо јер се не поводи за општостима претходника, у тексту „Поезија као 'патетика ума': Бранко Миљковић и Пол Валери“, објевљеном у *Зборнику радова: Поезија и поетика Бранка Миљковића* (приредио Новица Петковић), закључује: „Чини се да га Миљковић намерно преводи непрецизно, да не кажемо погрешно, како би га укључио у контекст властите мисли за коју поезија предствала напуштање стварности“ (65). Дакле, у препевима Сипервјела, али и текстовима о њему, Миљковић на прво место истиче она својства поезије француског песника која су њему самом најдрагоценија. Не оно што је за самог Сипервјела најбитније већ оно што Миљковићу, „трагачу за заборављеним сећањем у највећој мери користи“. Драгица Ивановић нас подсећа да је и сам Миљковић у разговору поводом додељивања Октобарске награде града Београда за поезију признао: „Па и ти есеји које пишем можда су у већој мери условљени поезијом коју пишем него ли поезијом о којој пишем. Свуда и на сваком месту тражим себе.“

У истом одељку ауторка затим прелази на историјски преглед метафоре и Миљковићево схватање овог појма, још једном истичући да иако је Миљковићу често замерана противуречност, „он запањујуће доследно успева да уклопи схватање метафоре са осталим својим ставовима, као што су свест о посебности поетског језика и речи, однос песме према стварности и концепција поезије као заборављеног сећања“ (79). Овде Драгица Ивановић још једном коригује претходне судове о Миљковићевој поетици и помера, на пример, раније представе о његовом разумевању метафоре. Ауторка систематизује Миљковићеве ставове о херметичној песми, њеној нејасности, о песничком језику и значењу симбола. Посебну пажњу Драгица Ивановић поклања Миљковићевом схватању односа између песме и песника и утицају Елиотових ставова на њега. Овде ауторка налази и једини парадокс Миљковићеве поетолошке мисли који нема разрешења, „уједно и једини захтев који је песник поставио пред своју поезију, а да га она није могла испунити, што не говори о недовољности поезије, него о претераности самог захтева“ (96), закључује ауторка. Наиме, у тексту „Песма и смрт“ Миљковић износи став да се песма налази тамо где заправо „престаје, замењена природом, смрћу и тишином. То онтолошко небиће песме је њено порекло и суштина“, јер „оно што пева никад није оно што јесте“ (96).

Почевши од четвртог поглавља Драгица Ивановић прелази на испитивање иманентног поетолошког дискурса, говорећи најпре о односу поезије и философије код Миљковића. Анализирајући његову иманентну поетику она истовремено анализира његове „поетеме“, његову поезију о поезији и његове песме. Јер, „Поетолошка схватање изнета кроз есеје, критике, интервјуе

и одговоре на разне анкете, своју најбољу потврду су добила у песниковим стиховима“, тврди ауторка (224). И не само да Миљковићева поезија потврђује његов поетолошки дискурс, већ га продубљује и расветљава. Како је Миљковић увек закупљен својим *опсесивним темама* „познавање песникове теоријске поетике олакшава кретање кроз његову поезију, а иманентна поетика пружа додатно осветљавање поетолошких ставова, које је теоријски изложио“ (224).

У складу са својом тезом да се поезија и поетика Бранка Миљковића толико међусобно прожимају да их је скоро немогуће посматрати одвојено, у поглављу „Свест о традицији и свест о песни“ Драгица Ивановић показује да је и евоцирање књижевне прошлости, преко бројних реминисценција, иначе веома често у Миљковићевој поезији, подређено осветљавању саме поезије, и још више, властитог певања. Било да је реч о полемичким реминисценцијама, оним заснованим на паралелизму, оним које су у служби увођења допунских значења или пак успутним реминисценцијама, Миљковић се поиграва са прошлошћу, а свест о традицији (не само књижевној) потребна му је да би продубио мисао о песни.

Ауторка нас не заводи на погрешан траг да су песма и певање једина тема Миљковићеве поезије. Иако поезија Бранка Миљковића пева првенствено о себи, то не импицира да из ње изостају друге теме и преокупације.

Шесто поглавље књиге посвећено је анализи „Ариљског анђела“ и неких од носећих симбола Миљковићеве поезије, а седмо, под насловом „Похвала лепоти“ анализи песме, односно циклуса „Лауда“ и Миљковићевом односу према традиционалним, сталним песничким облицима.

У „Закључку“ Драгица Ивановић сумира налазе до којих је дошла. Миљковићева поезија и његов поетолошки дискурс се међусобно допуњују и расветљавају. „Уколико бисмо при тумачењу његове херметичне поезије занемарили поетолошки дискурс, много тога би остало нерасветљено, док би нам без ослањања на поезију низ поетолошких начела остао нејасан“ (218), своди своје истраживање Драгица Ивановић и још једном истиче да је превазилажење противречности једна од главних одлика Миљковићевог поетолошког дискурса, па и његове поезије, у којој су оксиморонске конструкције, на пример, веома честе. Теоријска и иманентна поетика Бранка Миљковића нуде заправо веома сличну слику, а песник који је често оптуживан за недоследност и парадоксалност, вешто успева да измири опречне тврдње и остане веран себи и властитом схватању поезије, теза је коју је Драгица Ивановић успешно извела до краја своје студије.

Ана Гвозденовић

Универзитет у Београду

Филолошки факултет

Студент докторских академских студија филологије